

Troost's pastelportret van een schildersgezin

Het Rijksmuseum is langzamerhand in het bezit geraakt van een benijdenswaardige verzameling werken van Cornelis Troost. Was reeds vanouds een fonds van een twintigtal schilderijen aanwezig, in en na de laatste oorlog groeide dit aan tot meer dan 25. Van dit respectabel totaal – waarbij ook bruiklenen zijn geteld – bestaat ruim $\frac{3}{4}$ uit portretten. Het is dus vooral deze kant van Troosts kunstenaarschap, die hier uitstekend belicht wordt, nog temeer omdat deze reeks de jaren 1723 tot 1746 beslaat en dus de gehele ontwikkeling van de schilder weerspiegelt.

Van een aantal portretten, waarbij niet meer bekend was wie zij voorstelden is door een gericht onderzoek de identiteit met zekerheid of grote waarschijnlijkheid komen vast te staan. In een recent artikel in Oud Holland onthulde J. Offerhaus ons de naam van de geportretteerde op een onlangs aangekochte pastel.

Het grote groepsportret van een schilder en zijn familie in dezelfde techniek, dat in 1949 werd verworven, heeft al verschillende veronderstellingen uitgelokt. In zijn 'De Hollanders thuis', dat in 1956 verscheen, opperde Mr. A. Staring – daarin gevolgd door Van Hall – dat wij hier Aernout Rentinck met zijn vrouw en kinderen voor ons zien. Maar tegelijkertijd wordt daar ook al gewe-

zen op het feit, dat Rentinck vooral als figuur- en portretschilder bekend staat, terwijl op onze pastel twee grote landschappen opvallen. Het zijn die landschappen, die bij de identificatie tenslotte de richting wezen, zoals ook het museumverslag over 1949 al voorspelde.

Er waren in Amsterdam – daar heeft Troost toch hoofdzakelijk gewerkt – in de jaren rond 1746 slechts een paar schilders, die zich op deze tak van kunst toelegden. Hun namen vindt men in het Kohier der Personele Quotisatie van 1742, in 1945 door Oldewelt uitgegeven.

Onder deze weinigen: Moucheron, Van Huysum, Th. Onkruyt, neemt Dirk Dalens een belangrijke plaats in. Hij behoort met 1 200 gulden inkomen 's jaars, een huur van 250 gulden en een dienstbode tot de betrekkelijk welgestelden uit dit milieu, en dit is reeds een indicatie van enig belang.¹ Maar bovendien vertoont het schilderij op de ezel, en dat boven de kast wel zoveel overeenkomst met Dalens' eigen werk, dat onderzoek in deze richting vruchtbaar scheen.

Dirk (III) Dalens stamde uit een familie van landschapsschilders, waarvan de eerste, Dirk I, in Dordrecht vermoedelijk nog leerling van Wttenbroeck was geweest, en zich later in Den Haag gevestigd had. Diens zoons Johannes en Willem

waren schilder en zijn dochter Anna trouwde eveneens een schilder: Johannes Crous. Ook Willem's zoon Dirk II oefende het familieberoep uit, en toen op 3 februari 1688 te Amsterdam onze Dirk III werd geboren volgde hij zijn voorvaderen hierin weer op².

Bij de belastingaanslag van 1742 woont Dalens op de Achtergracht, en wel op het gedeelte dat bij de aanleg van het Frederiksplein moest verdwijnen, om daarna als de Noordelijke afsluiting daarvan herbouwd te worden. In 1753 is het zijn sterfhuis. Troost woonde op een paar minuten afstand, aan de Binnen-Amstel. De beide families hebben elkaar zeker gekend. Die relatie tussen de beide collegae wordt ons ook bevestigd door de vermelding van een portret, dat Troost van zijn oudere kunstbroeder schilderde en dat later – misschien omdat Troost's overlijden in 1750 de eigenhandige voltooiing verhinderde? – door zijn leerling Buys werd afgeschilderd.³ Dit portret hadden wij graag gekend. Ook de portretten die Buys zelf en Dalens' leeftijdgenoot J. M. Quinkhard van hem nalieten⁴. Nu staat ons slechts een onbeduidend prentje ten dienste: Tanjé's gravure in Van Gool dl. II, waarvoor Schouman de tekening leverde (afb. 2). Ik houd het ondertussen niet voor uitgesloten, dat een der vermiste portretten, mogelijk zelfs dat van Troost, voor deze tekening het voorbeeld is geweest. Er is nog een ander argument: Dalens' gezinsamenstelling in 1746 komt overeen met die op de pastel. Dirk Dalens III was tweemaal getrouwd. In 1713 met Sara Titsie of Tissy⁵, en na haar overlijden met Maria Schaack, in 1724⁶. Uit het eerste huwelijk sproten zes kinderen, waarvan slechts twee hun vader overleefden: Jan Dalens, geboren in 1721 en in 1744 gehuwd met Margaretha Sevenboom, en zijn oudere zuster Lucia Dalens, die in hetzelfde jaar met een weduwnaar: Jan Michael Kolb was getrouwd. Deze beide kinderen waren dus in 1746, toen Troost de familie portretteerde, niet meer thuis. Uit het huwelijk met Maria Schaack werden nog eens vijf kinderen geboren, waarvan echter ook een aantal vroeg stierf. Als de vader in 1753 zelf overlijdt en in de Zuiderkerk wordt begraven⁷,

tekt men in het begraafboek op: twee kinderen. Dat zijn de beide jongetjes rechts: Willem, naar grootvader Schaack genoemd, en gedoopt op 24 jan. 1737, en de jongste: Jacobus, gedoopt op 1 maart 1741. De moeder moet het beleven, dat ook deze kinderen nog vóór haar sterven, in 1760 resp. 1763. Zelf leeft ze nog tot 1766. Maar in de boedelscheiding van Dalens' nalatenschap⁸ is sprake van 'zijn huysvrouw Maria Schaack en drie kinderen bij deselve in huwelijk geprocereert', en nadien worden deze ook met namen genoemd: Anna, Willem en Jacobus. Anna, de oudste dus, was al in 1725 geboren (gedoopt O.K. 3 Aug.) en kon dus in februari '53 met haar 27 jaar geen kind meer heten. Zij bleef onge-trouwd en woonde dus waarschijnlijk wel bij haar ouders. We zien haar op het familiestuk de thee inschenken, zij was toen 20 of 21. De mooie blauwe japon, die ze draagt, sluit ook al uit dat ze een dienstbode zou zijn. Misschien is het de 'blauwe ditto [japon] en ginggange [changeant]', die met f 14.— als op één na de duurste japon voorkomt op de inventaris, die na Dalens' dood werd opgemaakt⁹. Van wat daar verder beschreven staat kon ik niets op Troost's pastelportret terugvinden, tenzij men één van de 'twee

¹ Ver boven Dalens' inkomen gaan de bedragen, die worden opgegeven bij Jacob de Wit, Jan van Huysum en J. M. Quinkhard, resp. f 4000,—, f 3000,— en f 4000,—. Het merendeel der overigen verdiende minder dan Dalens.

² Bredius' *Kunstlerinventare* IV, v, geeft een zeer fragmentarisch familie-overzicht.

³ Vlg J. van der Marck, *Amsterdam*, 25. VIII. 1773 nr 406 (v. Hall 461.3), de bij Moes 1893.2 vermelde sterfdatum is onjuist: Dalens overleed in 1753.

⁴ Zelfde veiling nr 407 (v. Hall 461.1) en nr 405 (v. Hall 461.2).

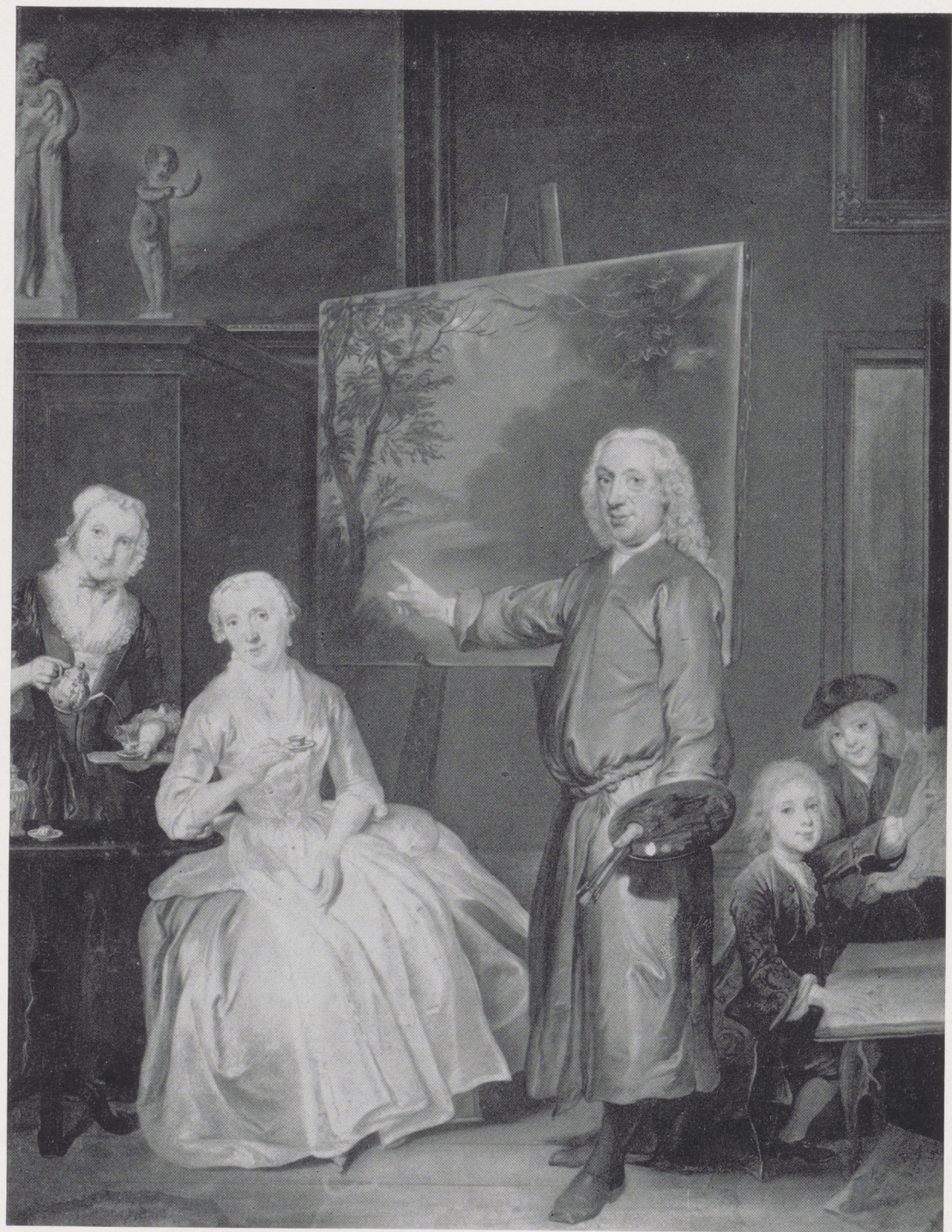
⁵ *Kerk. ondertrouw* 20.X.1713 (Gem. Arch. Amst. DTB 549 blz. 472), zij werd in de Westerkerk begraven op 24.VIII-1723.

⁶ *Kerk. ondertrouw* 4. VIII. 1724 (DTB. 562 blz. 422).

⁷ Dirk Dalens koetschilder op de Agter graft over de Osse markt. *Kerkgraft Letter M.N.8* onderste kist. 2 Kinderen. F. 15 Betaelt (DTB. 1096 f. 58).

⁸ Voor notaris H. Morré, Amst. 14. V. 1753 (Not. 11673 acte 61).

⁹ Voor notaris H. Morré, Amst. 31. III. 1753 (Not. 11673 acte 40).

Afb. 1. C. Troost, de schilder Dirk Dalens III en zijn gezin. Pastel, 1746, Rijksmuseum.

the
wi
va
en
we
Le
pla
log
bra
he
als
kle
co
sch
en
ko
He
net
wa
we
bij
Ev
rec
me
op
Re
sta
zo
hu
we
jon
do
het
Ov
Da
rela
ge
gez
het
ech
Tre
hij
Go
do
dat
dig

theebosjes 14½ loot *f* 22.5—' hier op tafel zou willen zien staan. En de schilderijen: Bij testament van 1754¹⁰ was bepaald, dat deze door Quinkhard en Van der Land geveild moesten worden. Het werden tenslotte Ph. van der Land en Hendrik de Leth, die het 'Uitmundend Konstig Cabinet playsante Schilderyen' in het Oudezijds Herenlogement op 25 April 1753 onder de hamer brachten¹¹. De opbrengst was bruto *f* 7 261,11, het leeuwenpart in de gehele nalatenschap, die als volgt gespecificeerd was:

kleding en meubelen *f* 946,13

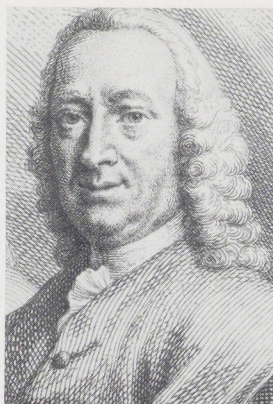
contant geld *f* 90,—

schilderijen (netto) *f* 6 029,15

en daar ging dan nog *f* 469,— voor schulden en kosten af.

Het valt aan te nemen, dat dit 'uitmundend Cabinet' voor een zeer groot deel handelsvoorraad was. De catalogusbeschrijving van Dalens' eigen werken is te summier om houvast aan te hebben bij de identificatie van die op de portretgroep. Evenmin was 't mogelijk het kaarslichtstukje rechts bovenaan terug te vinden. Het stelt een meisje voor, dat zich uit het venster of de deuropening buigt. Is het de schalkse Saartje Jans, die Reinier Adriaansz zijn liefdesverklaring hoort stamelen? Deze voorstelling uit Asselijn's klucht, zo beroemd door Troost's pastel in het Maurits-huis, maar ook in andere versies bekend, meen ik wel te herkennen in de roodkrijtschets die de jongens ophouden, misschien aan één van hen door Troost zelf geschonken om er zich tijdens het poseren van de ander mee te vermaken.

Overeenkomst van de afgebeelde schilderijen met Dalens' schildertrant, de uit gegevens bekende relatie van hem met Troost, de gelijkenis met een gedocumenteerd portret, de overeenkomstige gezinssamenstelling in beeld en in werkelijkheid, het moet alles tot de conclusie leiden: dit is het echtpaar Dalens-Schaack met hun kinderen, Troost's buurtgenoten en collegiale vrienden, die hij afbeeldde in de bloei van hun leven, toen Van Gool van de schilder kon getuigen: hij 'heeft het doorgaens even druk met aenbesteed werk; Zo dat hy zich al mê onder de Classe der voorspoedige Kunstoeffenaers bevint'.

Afb. 2. P. Tanjé, de schilder Dirk Dalens I gravure in Van Gool II (detail).

Welke plaats het portret in het oeuvre van Troost inneemt hoop ik in een monografie over de schilder later in breder verband uiteen te kunnen zetten.

¹⁰ Voor notaris H. Morré, *Amst.* 22. v. 1745 (*Not.* 11677 acte 42), Dalens was toen ziekelijk.

¹¹ *Catalogus in de Bibliothèque Nationale te Parijs* (*Lugt* 810).

Afgekorte literatuur:

J. van Gool, *De nieuwe Schouburg der Nederlantsche Kunstschilders* II, 1751.

E. W. Moes, *Iconographia Batava*, *Amst.* 1897-1905.

H. van Hall, *Portretten van Nederlandse beeldende kunstenaars*, *Amst.* 1963.